

This PDF you are browsing now is a digitized copy of rare books and manuscripts from the Jnanayogi Dr. Shrikant Jichkar Knowledge Resource Center Library located in Kavikulaguru Kalidas Sanskrit University Ramtek, Maharashtra.

KKSU University (1997- Present) in Ramtek, Maharashtra is an institution dedicated to the advanced learning of Sanskrit.

The University Collection is offered freely to the Community of Scholars with the intent to promote Sanskrit Learning.

Website

<https://kksu.co.in/>

Digitization was executed by NMM

<https://www.namami.gov.in/>

Sincerely,

Prof. Shrinivasa Varkhedi
Hon'ble Vice-Chancellor

Dr. Deepak Kapade
Librarian

Digital Uploaded by eGangotri Digital Preservation Trust, New Delhi

<https://egangotri.wordpress.com/>

कविकुलगुरु कालिदास संस्कृत विश्वविद्यालय, रामटेक
हस्तलिखित संग्रह

दाखल क्र. 11 2196 विषय रङ्गोत्तम
नाव श्री राघवचन्द्र रङ्गोत्तम (मुद्दीन)
लेखक / लिपीकार _____
पृष्ठ 11 काळ — पूर्ण / अपूर्ण

Checked 2012

रा०

१

॥ श्रीगुरुभ्योनमः श्रीमदानंदतीर्थार्यहृदयांभोजवासिनौ ॥ पद्माराधितपादाब्जोरामवृक्ष्णौ न
माम्यहं ॥ श्रीराघवेन्द्रार्यगुरुन्नत्वावादींद्रदैशिकान् ॥ राघवेन्द्रस्तुतेर्व्याख्यांकरिष्ये बुद्धिगुह्ये ॥
इह खलु परमानंदावाप्तिरूपानि खिलापेक्षितमोक्षस्य गुरुप्रसादसाध्यत्वात्तदर्थं गुरुमाहात्म्यं ताव
द्वर्णयन्नप्पणाचार्यः तदीयवाग्देवतासरित्प्रार्थनारूपमंगलमाचरति श्रीपूर्णबोधेत्यादिश्लोक
द्वयेन गुरुराघवेन्द्रवाग्देवतासरित् अमरनदी अमुं भक्तजनविमलीकरोतु निर्मली करोत्विति

श्रीपूर्णबोधगुरुतीर्थपयोधिपाराकामारिमाक्षविषमाक्षशिरःस्पृशंती ॥

पूर्वोत्तरामितरंगचरत्सुहंसा देवालिसेवितपरांघ्रिपयोजलग्ना ॥ १ ॥

क्रियाकारकयोजनायुग्मान्वयोयं द्वाभ्यां युग्ममिति प्रोक्तं त्रिभिः श्लोकैर्विशेषकं काष्ठापकंच
तुर्भिः स्यात्तदूर्ध्वकुलकं स्मृतमित्युक्तेः अत्र वाचः वाक्यस्य देवतासरित्वेन निरूपणे तन्निष्ठधर्म
वक्तव्याभाव्यं केते देवतासरिन्निष्ठधर्माः यद्वत्वेनास्याः देवतासरित्वेन निरूपणमित्यतस्तानु
पपादयति ॥ श्रीपूर्णबोधेति श्रियाकांत्यापूर्णः पूरितः बोधः तस्य गुरुः पिता पूर्णचंद्रः पूर्ण
स्तुपूरिते क्लिष्टे इत्यमरः शोभासंपत्तिपद्मा सुलक्ष्मीः श्रीरिति गद्यते बुधो बोधो बोधनश्चेति द्विरू

स०

१

पकोशः गुरुगीष्पतिपित्राद्यावित्यमरः तस्य तीर्थयोनिः उत्पत्तिस्थानमिति यावत् जलाव
तारौ गुरोर्न्युपायशास्त्राणि पात्रं कुसुमंच तीर्थमिति नानार्थरत्नमाला सचासौ पयोधिश्च पयांसि
जलानि धीयंते स्मिति निति पयोधिः समुद्रः स एव पारं अवधिर्यस्याः सातथोक्ता पारं स्यादवधौ ती
रविशेषे पारदे पुमानिति नानार्थरत्नमाला वाक्पक्षे श्रियाकांत्या युक्तः पूर्णबोधः पूर्णोऽनूनः बोधो
ज्ञानं यस्य सतथोक्तः सचासौ गुरुश्च दैशिकः दैशिको गुरुराचार्य इति वैजयंती तस्य तीर्थशास्त्रं तदेव
पयोधिः समुद्रः स एव पारं तीरं यस्याः सातथोक्तः पारावारे परार्वाची तीर इत्यमरः सरित्पक्षे कामारि
माक्षविषमाक्षशिरः स्पृशंती कामस्य मन्मथस्य अरिः शत्रुः सचासौ माक्षश्च माज्ञानमेव अक्ष इन्द्रियं
स्य सतथोक्तः आकर्षोऽथाक्षमिन्द्रिये इत्यमरः सचासौ विषमाक्षश्च कामारिमाक्षविषमाक्षः तस्य शि
रः स्पृशंती रुद्रशिरो गामिनीत्यर्थः वाक्पक्षे कामशब्देन कामक्रोधादय उपलक्षणेन गृह्यंते तेषां
अरिः शत्रुभूतमज्ञानं तदेवाक्ष इन्द्रियं तेन विषमे अक्षिणीनयने येषां ते तथोक्ताः ज्ञानिन इत्यर्थः ते
षां शिरः स्पृशंती शिरः श्लाघनीया वंदनीयेत्यर्थः अथवा ज्ञानस्य अक्षः साधनत्वेन आधारीवेदः
स एव शिवः सरित्पक्षे शिवशिरः वाक्पक्षे वेदशिरः उपनिषदमित्यर्थः पूर्वोत्तरामितरंगचरत्सु

रा०

२

हंसा सरित्पक्षेपूर्वपश्चिमाः अमिताः मितिःरहिताः तरंगाःऊर्मयः तेषुचरंतः संचरंतः शोभ
नाःहंसाःमरालाः यस्यांसातथोक्ताः वाक्पक्षे पूर्वोत्तराः पूर्वपक्षसिद्धांताः पूर्वोत्तरमीमांसेवा
तान्अमिततरंगच्छंतिअवगच्छंतिइतिपूर्वोत्तरामिततरंगाः तान्चरंतःपरिचरंतःसेवमानाः सुहं
साःयतयः निर्लोभभूभुजोवा यस्याःसातथोक्ताहंसःसूर्येखगेविष्णौयतौनिर्लोभभूभुजीतिना
नार्थरत्नमाला देवालिसेवितपरांघ्रिपयोजलग्ना सरित्पक्षे देवाएवअलयःभ्रमराः यद्वादेवानां

जीवेशभेदगुणपूर्तिजगत्सुसत्त्व नीचोच्चभावमुखनक्रगणैःसमेता ॥

दुर्वाद्यजापतिगिलैर्गुरुराघवेन्द्र वाग्देवतासरिदमुंविमलीकरोतु ॥२॥

आलिःपंक्तिःतयासेवितेपरस्यपरमात्मनः अंघ्रिपयोजेइवतयोर्लग्ना संबद्धा तत्प्रक्षालनादुदिते
तिभावः परोरिपरमात्मनोरितिनानार्थरत्नमाला वाक्पक्षे देवानांब्रह्मादीनांआलिः पंक्तिः
वीथ्यालिरावलिःपंक्तिरित्यमरः तयासेवितस्यपरस्यपरमात्मनः अंघ्रिपयोजयोर्लग्नासंबद्धा
पादयुगलस्तुतिरूपेत्यर्थः ॥१॥ जीवेशभेदेति दुर्वाद्यजापतिगिलैः सरित्पक्षे दुष्टंवदंतिकूजं
तीतिदुर्वादिनःतेचतेअजापतयः छागाः तान्गिलंतिभक्षयंतीतिअजापतिगिलाः तैःजीवेशभे

स०

२

दगुणपूर्तिजगत्सुसत्त्वनीचोच्चभावमुखनक्रगणैः जीवेशाःप्राणिश्रेष्ठाः गजादयः जीवोबृ
हस्पतिप्राणिजीवनात्मद्रुमेषुचेंतिनानार्थरत्नमाला तेषांभेदोविदारणं भेदःस्यादुपतापेपिवि
दारणविशेषयोरितिरत्नमाला सएवगुणःतस्यपूर्यापूरणेनजगतिलोकेसुशोभनत्वंपराक्रमंये
षांतेसुसत्त्वाः शोभनपराक्रमशालिनः सत्त्वंद्रव्येपिशाचादौव्यवसायेपराक्रमेइतिनानार्थरत्न
माला नीचोच्चभावःनिम्नौनत्यंमुखेषुयेषांतेनीचोच्चभावमुखाः तेचतेनक्राश्चमकरादिग्रहाः ते
षांगणैः समूहैःसमेतायुक्ता वाक्पक्षे दुष्टाः अशोभनाश्चतेवादिनश्चदुर्वादिनः दुरशोभनदुः
खयोरित्यभिधानं तएवअजापतयः बस्ताः होत्वितिअपभ्रष्टसंज्ञावंतः तान्गिलंतिभक्षयंति
तिरस्कुर्वंतीति दुर्वाद्यजापतिगिलैः जीवश्चईशश्चजीवेशौतयोर्भेदोगुणपूर्तिः गुणपूर्णत्वंचज
गतः प्रपंचस्यसुसत्त्वंशोभनसत्त्वं पारमार्थिकसत्यत्वमितियावत् नीचोच्चभावस्तारतम्यंतदेव
मुखंप्रधानंएषांतेनीचोच्चभावमुखाः तेचतेनक्रायुक्तयः युक्तिषुनक्रत्वव्यपदेशः सिंहोदेवदत्त
इत्यादिवत्गौणःतेषांगुणैः चयैः समवायश्चयोगुण इत्यमरः तैस्समेतायुक्ताप्राधान्येनजीवे
शभेदादिप्रतिपादकयुक्तियुक्तेत्यर्थः गुरुराघवेन्द्रवाग्देवतासरित् गुरुश्चासौराघवेन्द्रश्चगुरु

रा०

३

राघवेन्द्रः तस्यवाग्वाण्येवदेवतासरित् अमरनदीभागीरथीतियावत् अमुंसेवकं भक्तजनविमली
करोत्वितिअत्र वाचः देवतासरित्वेनानिरूपणात् न्यूनाधिक्ययोरनिरूपणात् अनुभयाभेदरूप
कमलंकारः अयं हि विषयभेदताद्रूप्यरंजनं विषयस्य यत् रूपकमिति अयं हि धूर्जटिः साक्षाद्येनद
ग्धाः पुरःक्षणात् इति सोदाहरणं तल्लक्षणाभिधानात् वसंततिलकावृत्तं आद्यं द्वितीयमपि चेद्गुरु
तच्चतुर्थयत्राष्टमं दशमकांत्यमुपांत्यमंत्यं कामांकुशैर्वशितकामिमतंगजेन्द्रेकांते वसंततिलकांकि

श्रीराघवेन्द्रस्सकलप्रदाता स्वपादकंजद्वयभक्तिमद्भयः ॥

अघाद्रिसंभेदनदृष्टिवज्रः क्षमत्सुरेन्द्रोवतुमां सदायं ॥ ३ ॥

लतांवदंतीत्यपितल्लक्षणाभिधानात् २ श्रीराघवेन्द्रेति स्वस्य पादौ स्वपादौ कंजयोर्द्वयं कंजद्वयं स्वपा
दावेव कंजद्वयं पद्मयुगलं तस्मिन् भक्तिर्येषामस्तीति तथोक्ताः तेभ्यः सकलप्रदाता सर्वाभीष्टप्रद इत्य
र्थः अघान्येव अद्भ्यः पर्वताः तेषां संभेदने विदारणे दृष्टिर्दर्शनमेव वज्रं पविर्त्य सतथोक्तः दृष्टिर्ज्ञाने
ऽक्षिणदर्शने इत्यमरः वज्रोस्त्रीहीरके पवावित्यमरः क्षमासुराणां भूसुराणां ब्राह्मणानां इंद्रः अयं प्रसि
द्धः श्रीराघवेन्द्रः सदा सर्वदा मां अवतुरक्षतु अवरक्षण इति धातोः लोट् अत्रापि दृष्टेर्वज्रत्वेन नि

स०

३

रूपणाद्रूपकमलंकारः इंद्रवज्रावृत्तं यस्यास्त्रिषट्सममक्षरंचेलध्वंसुजंघेन वमंचतद्वत् गत्यावि
लजीकृतहंसकांतेतामिंद्रवज्रांब्रुवते कर्षाद्राः इति हितलक्षणं ॥ ३ ॥ श्रीराघवेन्द्र इति हरि
पादावेव कंजेतयोर्नितरां सेवनाल्लब्धा प्राप्ता समस्तसंपत् एहिकामुष्मिकैश्चर्ययेन सतथोक्तः देव
स्वभावः देवतास्वरूपः देवांश इति यावत् स्वरूपं च स्वभावश्च इत्यमरः दिविजद्रुमः कल्पवृक्ष इ

श्रीराघवेन्द्रो हरिपादकंज निषेवणाल्लब्धसमस्तसंपत् ॥

देवस्वभावो दिविजद्रुमोय मिष्टप्रदो मे सततं सभूयात् ॥ ४ ॥

भव्यस्वरूपो भवदुःखतूल संघाग्निचर्यः सुखधैर्यशाली ॥

समस्तदुष्टग्रहनिग्रहेशो दुरत्ययो पल्लवसिंधुसेतुः ॥ ५ ॥

त्यर्थः ईदृशोयं राघवेन्द्रः सततं निरंतरं मे मद्यमिष्टप्रदः इष्टप्रदाता भूयात् भूयतायामाशीर्लिङ्
दिविजद्रुमत्वेनानिरूपणाद्रूपकमलंकारः ॥ ४ ॥ भव्येति भव्यंकुशलं स्वरूपं यस्य सतथोक्तः
भवेजातानि दुःखानि तान्येव तूलानि तेषां संघः कार्पाससमूहः तस्य अग्निचर्यः पावकसम इत्य
र्थः सुखंच धैर्यं च सुखधैर्यं अस्य स्त इति सुखधैर्यशाली समस्तानां निखिलानां दुष्टानां ग्रहणां पिशा

रा०

४

चानांनिग्रहेशः निवर्तकःविघ्नेशइतिवत् दुरत्ययः अत्येतुमशक्या उपप्लवाःउपद्रवाः तएव
सिंधवः समुद्राःतेषांसेतुरिवसेतुःपारप्रापकइत्यर्थः ॥ ५ ॥ निरस्तेति निरस्ताःदोषाःरागा
दयोयेनसतथोक्तः निरवद्यवेषः अवद्यात्कुच्छतातुर्निर्गतःनिरवद्यःवेषोआकारोयस्यस तथो
क्तः प्रत्यर्थिनांपरिपंथिनांमूकत्वस्यमूकभावस्यनिदानंआदिकारणं भाषागीर्धस्यसतथोक्तः

निरस्तदोषोनिरवद्यवेषः प्रत्यर्थिमूकत्वनिदानभाषः ॥

विद्वत्परिज्ञेयमहाविशेषो वाग्वैखरीनिर्जितभव्यशेषः ॥ ६ ॥

संतानसंपत्परिशुद्धभक्ति विज्ञानवाग्देहसुपाटवादीन् ॥ ६ ॥

त्वाशरीरोत्थसमस्तदोषान्हत्वासनोव्यादुरुराघवेन्द्रः ॥ ७ ॥

विद्वद्भिः विपश्चिद्भिःपरिज्ञेयःज्ञातव्यःमहान्विशेषोयस्यसतथोक्तः भावुकंभविकंभव्यंकुशलंक्षे
ममस्त्रियामित्यमरःवाग्वैखर्यावाग्विलासेननिर्जितःभव्यशेषःजन्मवान्सर्वोपियेनसतथा यद्वाप
रापश्यंतीमध्यमावैखरीतिवाक्चतुष्टयंतत्रवैखरीसंज्ञकाचसावाक्चतयानिर्जितः पराजितः
भव्यःकुशलःशेषःतन्नामकोमायवादीयेनेतिसंप्रदायः ६ संतानेति सःपूर्वोक्तगुणविशिष्टःगुरु

स०

४

श्चासौराघवेन्द्रश्चगुरुराघवेन्द्रः संतानवंशःसंपत्प्रेष्वर्यपरिशुद्धानिर्मलाभक्तिः महात्म्यज्ञानपूर्व
कसुदृढस्नेहः विज्ञानंविशिष्टज्ञानंवाक्चदेहश्चवाग्देहौतयोः शोभनंपाटवंपटुत्वंतदेवादिर्घोषांतेत
थोक्ताः तान्दत्वाप्रदायशरीरोत्थान्देहजनितान् समस्तान्दोषान्पापादीन्हत्वातिरस्यनः अ
स्मान्अव्यात्रक्षतु अवरक्षणइतिधातोर्लिङ् इतिश्लोकत्रयंएकाक्रियान्वितमतोविशेषकं॥ ७॥

यत्पादेति यस्यराघवेन्द्रगुरोः पादोदकसंचयः पादप्रक्षालनोदकसमूहः सुरनदीगंगैवमुख्याप्र

यत्पादोदकसंचयस्सुरनदी मुख्यापगा सादिता संख्यानुत्तमपुण्य

संघविलसत्प्रख्यातपुण्यावहः ॥ दुस्तापत्रयनाशनोभुविमहावं

ध्यासुपुत्रप्रदो व्यंगस्वंगसमृद्धिदोग्रहमहापापापहस्तंश्रये ॥ ८ ॥

धानायासांताः तथोक्ताः आपगाः नद्यः ताभिः आसादितानि प्राप्तानि नविद्यंतेसंख्याये
षांतानिअसंख्यानिनविद्यंते उत्तमानियेभ्यस्तानिअनुत्तमानिचतानिपुण्यानिचतेषांसंघःसमू
हःतस्माद्विलसत्तदैदीप्यमानंप्रख्यातंप्रसिद्धंपुण्यंसुकृतं आवहतिदिशतीत्यावहः दुष्टानांतापा
नांआध्यात्मिकाधिभौतिकाधिदैविकानांत्रयं नाशयतीतितथातापत्रयपरिहारकइत्यर्थःभुविभू

रा०

५

मौमहत्याः बंध्यायाः बंध्यात्वेनाभिमतायाः शोभनंपुत्रं प्रददातीति तथोक्तः व्यंगानां अंगविक
लानां सुष्ठु अंगसमृद्धिं अंगपाटवं ददातीति तथोक्ताः ग्रहमहापापाहः ग्रहाः शाकिन्यादयः
महापापाब्रह्महत्यादयः तान् अपहंतीत्यपहः तं एतादृशस्वपादोदकमाहात्म्यवंतं राघवेन्द्रगुरुं श्र
धेसेवे श्रिधरसेवायामिति धातोर्लट् अत्र जात्यलंकारः स्वभावोक्तिर्वा शार्दूलविक्रीडितं वृत्तं आ
द्याश्चेद्गुरुवत्सयः प्रियतमेषष्ठस्तथा चाष्टमस्तन्व्येकादशतस्रयस्तदनुचेदष्टादशाद्यौ ततः मार्तण्डैर्मु

यत्पादकंजरजसापरिभूषितांगा यत्पादपद्ममधुपयितमानसाये ॥

यत्पादपद्मपरिकीर्तनजीर्णवाचस्तद्दर्शनंदुरितकाननदावभूतं ॥ ९ ॥

निमिश्रयत्रविरतिः पूर्णेदुर्विबानने तद्वृत्तं प्रवदंतिकाव्यरसिकाः शार्दूलविक्रीडितमिति हितल
क्षणं ॥ ८ ॥ यत्पादेयस्य राघवेन्द्रगुरोः पादावेव कंजे पद्मे तथोः रजसापांसुना परिभूषितानि अलंकृता
निअंगानि अवयवाः एषां ते तथोक्ताः यत्पादपद्मपद्मयोः मधुपायितानि भ्रमरवदाचरितानि
मानसानियेषां ते तथोक्ताः यत्पादपरिकीर्तनेन पादस्मरणेन जीर्णानि परिपक्वानिवचांसि
येषां ते तथोक्ताः तद्दर्शनं तेषां राघवेन्द्रगुरुभक्तानां दर्शनं दुरितकाननस्य दुष्कृतवनस्य

स०

५

दावभूतं दावाग्निसदृशमित्यर्थः अनेन तद्भक्तानामेव दर्शनंदुरितपरिहारकं किमु तेषां दर्शनंदुरि
तपरिहारीति वक्तव्यमिति कैमुत्यं सूचितं पादयोः कंजत्वेन निरूपणाद्रूपकमलंकारः वसंततिलका
वृत्तं ॥ ९ ॥ सर्वतंत्रेति सर्वतंत्रेषु सर्वासिद्धांतेषु स्वतंत्रः परानपेक्ष इत्यर्थः श्रिया सहितो मध्वः
श्रीमध्वः तस्य मतं सिद्धांतं वर्धयतीति वर्धनः विजयींद्रकराब्जोत्थसुधींद्रवरपुत्रकः विजयींद्रस्य क
रौ अब्ज इव ताभ्यां उत्थः सुधींद्रः तस्य वरपुत्रः वरेण जन्य सुत इत्यर्थः ॥ १० ॥ श्रीराघवे

सर्वतंत्रस्वतंत्रोसौ श्रीमध्वमतवर्धनः ॥ विजयींद्रकराब्जोत्थ सु

धींद्रवरपुत्रकः ॥ १० ॥ श्रीराघवेन्द्रोयतिराट् गुरुर्मस्याद्भयापहः ॥

ज्ञानभक्तिसुपुत्रायुर्यशःश्रीपुण्यवर्धनः ॥ ११ ॥ ॥

द्रष्टा ज्ञानभक्तिसुपुत्रायुर्यशःश्रीपुण्यवर्धनः ज्ञानं च भक्तिश्च सुपुत्राश्च आयुरायुष्यं यशः की
र्तिश्च श्रीः संपन्नपुण्यं सुकृतं च तानि वर्धयतीति पुण्यवर्धनः श्रीराघवेन्द्रोयतिराट् यतिश्रेष्ठः परम
हंस इति यावत् गुरुः दैशकः मेभयापहः भयहारी स्यात् भूयात् असंभवीत्यस्माद्धातोराशी
र्लट् ॥ ११ ॥ प्रतिवादिजयेति प्रतिवादिनां प्रतिभटानां जयः स्वांतभेदः मनोविदारणं त

रा०

६

योः चिन्हे आदरो यस्य सः तथोक्तः सर्वविद्याप्रवीणः समस्तशास्त्रनिपुणः राघवेन्द्रात् अन्यः
अपरः गुरुर्न विद्यते ॥ १२ ॥ अपरोक्षीकृतेति अपरोक्षीकृतः श्रीशोयेन सः तथोक्तः
सम्यक् उपेक्षितो भावजो भावयति जगदिति भावो विष्णुः तज्जः मन्मथः अनन्यज इत्यत्र मन्म
थस्य विष्णुजन्यत्वेन व्याख्यानात् अथवा भावयति शृंगारादिरसानिति भावो मनोविकारः तत्र

प्रतिवादिजयस्वांत भेदचिन्हादरो गुरुः ॥ सर्वविद्याप्रवीणो न्यो
राघवेन्द्रान्न विद्यते ॥ १२ ॥ अपरोक्षीकृतश्रीशः समुपेक्षितभावजः ॥
अपेक्षितप्रदातान्यो राघवेन्द्रान्न विद्यते ॥ १३ ॥ दयादाक्षिण्यवैराग्य
वाक्पाटवमुखांकितः ॥ शापानुग्रहशक्तो न्यो राघवेन्द्रान्न विद्यते ॥ १४ ॥

जायते सौ तथा भावजो मन्मथो येन स तथोक्तः विकारो मानसो भावः इत्यमरः शंबरारिर्मनसि जइ
त्यमरः अपेक्षितस्य वाञ्छितस्य शीघ्रं प्रदाता दानशूरः राघवेन्द्रगुरोरन्यः न विद्यते ॥ १३ ॥
दयेति निरुपाधिकपरदुःखप्रहरणेच्छादाक्षिण्यं ऋजुत्वं वैराग्यं विषये विरक्तिः वाक्पाटवं वाक्प

स०

६

दुत्वं तदेव मुखं प्रधानं एषांतैः अंकितः चिन्हितः शापानुग्रहशक्तः शापः वाग्दंडः अनुग्रहः
अनुकंपा तयोः शक्तः समर्थः एतादृशो राघवेन्द्रादन्योन विद्यते ॥ १४ ॥ अज्ञानेति अज्ञानं
ज्ञानाभावः विस्मृतिः विस्मरणं भ्रांतिः अन्यथा प्रतीतिः संशयः इदमदोवेत्याकारकः अप
स्मृतिः अपस्मारः क्षयः राजयक्ष्मातंद्रा अत्यंतश्रमजन्यहस्तपादादिसामर्थ्यशून्यत्वं कंपः

अज्ञानविस्मृतिभ्रांतिसंशयापस्मृतिक्षयाः ॥ तंद्राकंपवचः कौठ्य
मुखाये चेंद्रियोद्भवाः ॥ १५ ॥ दोषास्तेनाशमायांति राघवेन्द्रप्रसा
दतः ॐ श्रीराघवेन्द्राय नमः इत्यष्टाक्षरमंत्रतः ॥ जपिताद्भाविता
नित्यमिष्टार्थास्युर्न संशयः ॥ १६ ॥ ॥ ॥ ॥

वेपथुः वचः कौठ्यं वाक्स्तब्धता तएव मुखं एषांते तथोक्ताः ये च इंद्रियोद्भवाः यावदिंद्रियोत्प
न्नाः दोषाः रोगादयः ते सर्वेपिराघवेन्द्रगुरोः प्रसादात् अनुग्रहात् नाशं क्षयं यांति याप्रापणइ
ति धातोर्लट्जातिरलंकारः ॥ १५ ॥ राघवेन्द्रेति श्रीराघवेन्द्राय नमः इत्यष्टाक्षरो मंत्रः अस्य मंत्रस्य
अप्यणाचार्यऋषिः मंत्रदृष्टाऋषिरित्युक्तेः तस्य प्रथमं मंत्रद्रष्टृत्वात् अक्षरपरिगणनया गाय

रा०

७

त्रीछंदः श्रीराघवेन्द्रगुर्वर्तगतश्रीरामचंद्रोदेवता अंगन्यासप्रकारस्तु श्रीहृदयाय नमः राघवेन्द्रा
यसिरसे स्वाहा नमः शिखायै वषट् श्रीकवचाय हुं राघवेन्द्राय नेत्राभ्यां वौषट् नमः अस्त्राय फट्
इति दिग्बन्धः ध्यानं तप्तकांचनसंकाशमक्षमालांकमंडलुं दोभ्यां दधानं काषायवसनं राममा
नसं योगीन्द्रतीर्थवंध्यांघ्रितुलसीदामभूषितं ज्ञानभक्तितपःपूर्णं ध्यायेत्सर्वार्थसिद्धये इति जपि
तात् जपविषयीकृतात् अष्टाक्षरमंत्रतः नित्यं अजस्रं भावितात् भावनापरनामकध्यानविषयीकृ

हंतुनः कायजान्दोषानात्मात्मीयसमुद्भवान् ॥

सर्वानपि पुमर्थान्श्च ददातु गुरुरात्मवित् ॥ १७ ॥

तात् नित्यमिष्टार्थाः वाञ्छितप्रयोजनानि स्युः भवेयुः अत्र संशयोनकर्तव्यः यद्वा जपविषयी
कृतात् मंत्रात् इष्टार्थाः ध्यानविषयीकृतात् संशयः न तिष्ठति निःसंशयं ज्ञानमुत्पद्यत इति भावः
१६ कायजान् शरीरोत्पन्नान् आत्मास्वयं आत्मीयाः स्वसंबन्धिनः तैः समुद्भवान् दोषान् आपा
निहंतुनाशयतु हनहिंसागत्योरिति धातोर्लोट् सर्वानिति सर्वान्समस्तानपि पुमर्थान् धर्मार्थकाम
मोक्षांश्च आत्मवित् परमात्मज्ञानी गुरुः ददातु प्रयच्छतु दाज्दाने इति धातोर्लोट् ॥ १७ ॥ इति

स०

७

पूर्वोक्तप्रकारेण यः पुमान् कालत्रये प्रार्थनां यात्रां करोति कुरुते दुकृञ्करण इति धातोर्लोट् स ए
व प्रार्थयिता इह अस्मि लोके अमुत्र परलोके च आप्तः सर्वेष्टः आप्तानि सर्वाणि इष्टानि अभीष्टानि ये
न सः तथोक्तः मोदते संतुष्टो भवति मुदहर्षे इति धातोर्लोट् अत्रास्मिन्नर्थे संशयः न कर्तव्य इत्यर्थः
॥ १८ ॥ अगम्येति लोके भुवने लोकस्तु भुवने जने इत्यमरः अगम्यः अज्ञेयः महिमामाहात्म्यं
यस्य सः तथोक्तः महत्तु यशः यस्य सः महायशः श्रिया सहितः मध्वः तस्य मतं

इति कालत्रये नित्यं प्रार्थनां यः करोति सः ॥ इहामुत्रापि सर्वेष्टो मोद

तेनात्र संशयः ॥ १८ ॥ अगम्यमहिमालोके राघवेन्द्रो महायशः ॥

श्रीमध्वमतदुग्धाब्धिचंद्रो वतु सदानघः ॥ १९ ॥ ॥

सिद्धांतरूपं तदेव दुग्धाब्धिः क्षीरसमुद्रः तस्य चंद्र इव चंद्रः अभिवृद्धिकारीत्यर्थः अनघः ज
रामरणादिदुःखशून्यः व्यसनशून्यो वा एतादृशः राघवेन्द्रः सदा अवतुरक्षतु मामिति शेषः अव
रक्षण इति धातोर्लोट् ॥ १९ ॥ सर्वयात्रेति सर्वाश्च ताः यात्राश्च सर्वयात्राः तासां फ

रा०

८

लस्यअवाप्तिः प्राप्तिः तस्यैयथाशक्तिशक्तिमनतिक्रम्यप्रदक्षिणंपरिवर्तनंकरोमीतिपूर्वेणान्वयः सिद्धस्यज्ञानसिद्धिं प्राप्तस्यतववृंदावनगतंवृंदावनाभिषिक्तं जलंसर्वतीर्थफलाप्तयेसर्वेषु तीर्थेषुस्नानजयत्फलंतादृशफलाप्तयेशिरसामस्तकेनअद्यधारयामि धृञ्धारणइतिधातोर्लट् ॥ २० ॥ सर्वाभीष्टेति सर्वेषामभीष्टानांअभीप्सितानां अर्थानांसिद्धयर्थंअहंत्वांनमस्करोमि

स०

सर्व यात्राफलावाप्त्यै यथाशक्तिप्रदक्षिणं ॥ करोमितवसि
द्धस्य वृंदावनगतंजलं ॥ शिरसाधारयाम्यद्य सर्वतीर्थफ
लाप्तये ॥ २० ॥ सर्वाभिष्टार्थसिध्यर्थं नमस्कारंकरोम्यहं ॥
तवसंकीर्तनंवेदशास्त्रार्थज्ञानसिद्धये ॥ २१ ॥ ॥

नमः शब्दोपपदात्कृञ्करणइतिधातोर्लट् तवेतितवभवतः संकीर्तनंनामोच्चारणंवेदशा
स्त्रार्थज्ञानसिद्धये वेदानांऋग्वेदादीनांशास्त्राणांचार्थाः प्रतिपाद्याः तेषांज्ञानंतस्यसिद्धये
प्राप्तये करोमीतिपूर्वेणान्वयः ॥ २१ ॥ संसारेति प्रकृतितः स्वभावतः संसारपक्षबंधक

८

प्रकृतेःअगाधेअतलस्पर्शेगंभीरेसदासर्वदादुस्तरेतर्तुमशक्येअनुपमैर्नविद्यतेउपमासादृश्यंयेषां
तेअनुपामः तैःसर्वाविद्यजलग्रहैः सर्वेचतेअवद्याः दोषाः तएवजलग्रहाः जलपिशाचाः जलप्राणि
नोवा तैर्युक्तेसंसारपक्षेकामशब्देनक्रोधादयोल्क्ष्यंतइतिविशेषः अथवासप्तम्यंतेनअनुपमेअस
दृशइतिवा कामक्रोधादीनांभंगेननाशेनआकुलेव्यग्रे व्यग्रोव्यासक्तआकुलइत्यमरः सागरप
क्षेभंगाकुलेतरंगाकुलेनानाविभ्रमदुर्भ्रमेनानाप्रकाराः विभ्रमाविलासाः इतियावत् तएवदु

संसारेक्षयसागरेप्रकृतितोगाधेसदादुस्तरे सर्वाविद्यजलग्रहैरनुपमैः
कामादिभंगाकुले ॥ नानाविभ्रमदुर्भ्रमेमितभयस्तोमादिफेनो
त्कटे दुःखोत्कृष्टविषेसमुद्धरगुरोमामग्ररूपंसदा ॥ २२ ॥ ॥

भ्रमाः आवृत्ताः यस्यसतथोक्तः तस्मिन्अमितभयस्तोमादिफेनोत्कटेभयानां स्तोमः
समूहः सएवआदिर्यस्यसः तथोक्तः भयस्तोमादिरेवफेनः अमितश्चासौभयस्तोमादिफेनश्च
तेन उत्कृष्टपूर्णे दुःखान्येवउत्कृष्टविषाणिगरलानिजलानि पुंभावेचक्रियायांचपौरुषंविषमप्सु
चेत्यमरः अक्षयसागरेअशोष्यसमुद्रेसंसारेमग्ररूपंमग्नप्रायंमाहेगुरोसमुद्धरसम्यगुद्धरउत्तारय

रा०

९

धृञ्धारणइतिधातोर्लोट् शार्दूलविक्रीडितंवृत्तलक्षणपूर्वोक्तज्ञेयं ॥ २२ ॥ राघवेद्रेति स्पष्टा
र्थमेतत् ॥ २३ ॥ एडमूकोपि एडश्चबधिरश्चासौमूकश्चेतिविग्रहः वक्तुंश्रोतुमशिक्षितोपि
वाक्पतिः बृहस्पतिः स्यात् वक्ताभवति ॥ २४ ॥ यःपिबेदितिस्पष्टार्थः ॥ २५ ॥ यद्वृंदावनमि

राघवेद्रगुरुस्तोत्रं यःपठेद्भक्तिपूर्वकं ॥ तस्यकुष्ठादिरोगाणां निवृत्ति
स्त्वरयाभवेत् ॥ २३ ॥ अंधोपिदिव्यदृष्टिःस्यादेडमूकोपिवाक्पतिः ॥
पूर्णायुःपूर्णसंपत्तिः स्तोत्रस्यास्यजपाद्भवेत् ॥ २४ ॥ यःपिबेज्जलमे
तेन स्तोत्रेणैवाभिमांत्रितं ॥ तस्यकुक्षिगतादोषाः सर्वेनश्यंतितत्क्षणा
त् ॥ २५ ॥ यद्वृंदावनमासाद्य पंगुःखंजोपिवाजनः ॥ स्तोत्रेणानेन
यःकुर्यात्प्रदक्षिणनमस्कृती ॥ सजंघालोभवेदेव गुरुराजप्रसादतः २६

ति पंगुः जंघाविकलः खंजः गतिविकलोपि वा यः जनः प्रदक्षिणनमस्कृतीप्रदक्षिणंचनम
स्कृतिश्चप्रदक्षिणनमस्कृतीकरोतिसः जंघालः अतिशयिताजंघाअस्येतिसिध्मादित्वादिलच्

स०

९

अतिजवःजंघालोतिजवस्तुल्यावित्यमरः प्रज्ञालप्रज्ञिलौतुल्यौजंघालेजंघितादयइतिवाचस्पति
रपिभवेत् ॥ भवतिभूसत्तायांलङ् जंघालुरितिपाठेजंघालएव जंघालुरित्यर्थोज्ञेयः २६ सोमेति
सोमोपरागेचंद्रग्रहणे सूर्योपरागेसूर्यग्रहणेच पुष्यनक्षत्रस्यअर्कादेःअर्कःअर्कवासरः आदिः
जन्मनक्षत्रपात वैधृतिपूर्णिमाऽमावस्यादिकंतेषांसमागमेसर्वादिभूतअर्कवासरस्यसमागमेवा

सोमसूर्योपरागेच पुष्यार्कादिसमागमे ॥ योनुत्तममिदंस्तोत्रम
ष्टोत्तरशतंजपेत् ॥ भूतप्रेतपिशाचादि पीडातस्यनजायते ॥ २७ ॥
एतत्स्तोत्रंसमुच्चार्य गुरोर्वृंदावनांतिके ॥ दीपसंयोजनात्ज्ञानं पुत्र
लाभोभवेद्भुवं ॥ २८ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

पुष्यनक्षत्रयुक्तार्कसमागमेआदिनाजन्मनक्षत्रादिसमागमेवा यद्वा समागमशब्दस्वारस्यात्
आदिनापद्मकार्षोदयमहोदयगजच्छायादिग्रहणंसमागमेयः पुरुषः अनुत्तमंनविद्यतेउत्तमंय
स्मात्तत्अनुत्तमं इदंप्रसिद्धंस्तोत्रंअष्टोत्तरशतंअष्टाधिकशतंजपेत् तस्यभूतादीनांपीडानजायते
॥ २७ ॥ एतत्स्तोत्रमिति पुत्रलाभः ध्रुवंनिश्चयेनभवेत् ॥ २८ ॥ परवादिजयइति स्पष्टत्वादर्थोनो

रा० च्यते ॥ २९ ॥ राजेति राजानः चोराः महाव्याघ्राः सर्पाः नकाः तएवआदयोएषांते स०
 १० तथोक्ताः तेषांपीडनंपीडाअस्यस्तोत्रस्यप्रभावात्सामर्थ्यात्नजायतेनभवति अत्रसंशयः

परवादिजयोदिव्यज्ञानभक्त्यादिवर्धनं॥सर्वाभीष्टप्रवृद्धिःस्यान्नात्रकार्या
 विचारणा ॥२९॥ राजचोरमहाव्याघ्रसर्पनकादिपीडनं ॥ नजाय
 तेस्यस्तोत्रस्य प्रभावान्नात्रसंशयः ॥ ३० ॥ योभक्त्यागुरुराघवे
 द्रचरणद्वंद्वंस्मरन्त्यःपठेत्स्तोत्रंदिव्यमिदं सदानहिभवेत्तस्यासुखंकिं
 चन ॥ किंविष्टार्थसमृद्धिरेवकमलानाथ प्रसादोदयात्कीर्तिर्दिग्वि
 दिताविभूतिरतुलासाक्षीहयास्योत्रहि॥३१॥ ॥ ॥

नकर्तव्यः ॥ ३० ॥ यइति यः पुरुषः भक्त्यागुरुराघवेद्रचरणयोःद्वंद्वंस्मरन्स्मरणंकुर्वन् १०
 इदंस्तोत्रंपठेत् पठतितस्यकिंचनईषदापिअसुखंदुःखंनहिभवेत् किंतुइष्टार्थसमृद्धिरेवभवतिकी

दृशीकमलानाथप्रसादोदया लक्ष्मीपतिप्रसादजनितकीर्तिःदिग्विदितादिग्व्याप्ताअतुलाअस
 दृशीविभूतिः संपत्भवतिअत्रायंमहतांसंप्रदायः अस्मिन्विषयेहयास्यः हयग्रीवः साक्षीप्र
 माणमित्यर्थः एतत्स्तोत्रपाठेनदुःखाभावादिसमस्तोक्तफललाभेहयास्योहयग्रीवोविष्णुः हि
 यतःसाक्षीप्रमाणभूतोऽस्ति अतः सत्यमित्यवधार्यतांअत्रैवमहांतः कथांकिलकथयंति अप्प
 णाचार्यैःश्रीवृंदावनसमीपेस्थित्वाइदंविभूतिरतुलेत्यंतस्तोत्रंकृतंततश्चसाक्षीहयास्योत्रहीतिवर्ण

इतिश्रीराघवेन्द्रार्यगुरुराजप्रसादतः ॥ कृतंस्तोत्रमिदंपुण्यं
 श्रीमद्भिर्ह्यप्पणाभिधैः ॥ ३२ ॥ मूलंसमाप्तं ॥ ॥

सप्तकं श्रीवृंदावनस्थश्रीराघवेन्द्रश्रीमच्चरणैरुच्चारितमितिअतश्चोक्तफलेनव्यत्यासइतिसत्संप्र
 दायःयद्वाहयास्योहयग्रीवाचार्यः कश्चिद्विप्रः एतत्स्तोत्रपाठादिनाउक्तफलप्राप्त्या साक्षीनि
 दर्शनस्थानरूपोस्तिहिनिश्चयेनेतिगुरुमाहात्म्यवर्णनेनगुरुद्वारासंतुष्टः स्वतंत्रोभगवान्सकलगु
 णगणपरिपूर्णःश्रीरमानाथःश्रीनारायणएवपरमानंदावाप्तिरूपमोक्षप्रदइत्यशेषमतिमंगलं सुमं
 गलं ॥ ३१ ॥ इतिश्रीति श्रियाज्ञानसंपत्त्यासहितःराघवेन्द्रार्याचार्यःशुद्धाचरणशीलः क

रा० तैव्यमाचरन्काममकर्तव्यमनाचरन् तिष्ठतिप्रकृताचारेयःसआर्यइतिस्मृत इतिव्यासस्मृतेः
 ११ तस्यप्रसादादेवइदंपुण्यंपुण्यकरंस्तोत्रंकृतमतःसत्यफलकमित्यवधार्य ॥ ३२ ॥ इति
 श्रीराघवेन्द्रस्तुतिव्याख्या समाप्ता ॥ श्रीकृष्णार्पणमस्तु ॥ ॥ ॥ ॥
 ॥ पूज्यायराघवेन्द्राय सत्यधर्मरतायच ॥ भजतांकल्पवृक्षाय नमतांकामधेनवे ॥ १ ॥
 श्रीसुधीन्द्राब्धिसंभूतान् राघवेन्द्रकलानिधीन् सेवेसज्ज्ञानसौख्यार्थं संतापत्रयशांतये ॥ २ ॥
 अघंदावयतेयस्मात् वेकारोवांच्छितप्रदः॥ राघवेन्द्रयतिस्तस्माल्लोकेख्यातोभविष्यति ॥ ३ ॥
 दुर्वादिध्वांतरवये वैष्णवेदीवरेंदवे ॥ श्रीराघवेन्द्रगुरवे नमोत्यंतदयालवे ॥ ४ ॥ व्यासेन
 व्युत्सबीजःश्रुतिभुविभगवत्पादलब्धांकुरश्रीः प्रत्नैरीषत्प्रभिन्नोजनिजयमुनिनासम्यगुद्भिन्न
 शाखः ॥ मौनीशव्यासराजादुदितकिसलयः पूर्णितोयंजयीन्द्रादद्यश्रीराघवेन्द्राद्विलसतिफलि
 तोमध्वसिद्धांतशाखी ॥ ५ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

इदं पुस्तकं आबाजी रामचंद्र सावंत इत्येतैः बेळगांवस्थ स्वीय श्रीरामतत्त्वाख्य

प्राकाश्यं नीतं शालिवाहनशकाब्दाः १८३६

[OrderDescription]
,CREATED=09.09.19 16:52
,TRANSFERRED=2019/09/09 at 16:55:23
,PAGES=14
,TYPE=STD
,NAME=S0001707
,Book Name=M-2196-SHRI RAGHVENDRA STROT
,ORDER_TEXT=
,[PAGELIST]
,FILE1=00000001.TIF
,FILE2=00000002.TIF
,FILE3=00000003.TIF
,FILE4=00000004.TIF
,FILE5=00000005.TIF
,FILE6=00000006.TIF
,FILE7=00000007.TIF
,FILE8=00000008.TIF
,FILE9=00000009.TIF
,FILE10=00000010.TIF
,FILE11=00000011.TIF
,FILE12=00000012.TIF
,FILE13=00000013.TIF
,FILE14=00000014.TIF
,